

LITURGIJA IZMEĐU OBVEZE I SLOBODE*

Dr Philipp HARNONCOURT

1. LITURGIJSKO PRAVO

- 1.1 *Crkveno bogoslužje mora biti podvrgnuto redu koji određuje crkveni autoritet.*
 - Budući da je liturgija uvijek slavje mjesne Crkve, raspored liturgije spada u temeljne dužnosti biskupa.
 - Budući da i ukoliko liturgija dodiruje vjeru, raspored liturgije spada i na papinu vlast.
- 1.2 *Izvorni način na koji se uređivalo liturgiju bijaše negativan.*

Liturgija raste i razvija se iz crkvena života po nalogu Isusovu i po poznatim tradicijama u sklopu povijesnokulturnih razvoja. Biskup zahvaća onda kada se pojavljuju zloupotrebe, koje

 - se protive nalogu Isusovu ili duhu evanđelja,
 - se protive tradiciji Crkve.
- 1.3 *Činjenično slavje izvorno prethodi liturgijskim knjigama.* Liturgijske knjige sadrže ono što se već ranije prakticiralo
 - s obzirom na redosljed (Ordo i rubrike)
 - s obzirom na tekst.
- 1.4 *Novi način kako urediti liturgiju jest pozitivan.*

Liturgija je najprije koncipirana pa zatim pismeno fiksirana. Potom naređena i tako slavljena. Slavje se treba pokoravati knjizi.
- 1.5 Na završetku *Tridentskog koncila* biskupi su se odrekli svog liturgijskog prava i zamolili papu, rimskog biskupa, da izdanjem novih liturgijskih knjiga obnovi i uredi liturgiju. Nova je stvar poslije toga *zabrana bilo kakve promje-*

* Ovo je skica predavanja koje je 6. svibnja 1981. godine kao gost na Katoličkom bogoslovnom fakultetu održao univ. prof. dr Philipp Harnoncourt, profesor liturgije na Teološkom fakultetu Sveučilišta u Grazu (Austrija).

ne. Odsad ne vrijedi više kao liturgija činjenično slavljnje, nego samo ono što stoji u liturzijskim knjigama.

- 1.6 *Crkveno pravo* „Codex Iuris Canonici” od 1917. godine utvrđuje:
- Samo papa ima pravo uređivati liturgiju i odobravati liturzijske knjige (can 1257).
 - Biskupi moraju strogo bdjeti nad održavanjem liturzijskih propisa (can 1260).

- 1.7 *Konstitucija II. vaticanskog sabora o liturgiji* je doduše plašljivo decentralizirala liturzijsko pravo, ali ga nije temeljno obnovila (čl. 22).

- Uređivati liturgiju spada na papu, prema posebnim ovlaštenjima na biskupske konferencije i na pojedine biskupe.
- Raspored liturgije ostvaruje se i dalje pozitivno izdavanjem liturzijskih knjiga.
- Nitko ne smije „prema svome vlastitu nahodenju” u liturgiji nešto dodavati, ispuštati ili mijenjati.

Između pokoncilskog liturzijskog prava i pokoncilskog shvaćanja liturgije postoje napetosti koje treba riješiti. Novi Red mise, opći uvod u misal, instrukcija za prijevod na nacionalni jezik i posebne upute (misa u užem krugu, dječja misa) postupno ublažuju te nepetosti.

- 1.8 *Svako bogoslužje mora se podudarati s voljom biskupa*. Ovo slaganje i podudaranje ima različite stupnjeve:

- Slijediti pozitivne upute,
- Izričito odobravati,
- Odobravati šutnjom.

Slavlje koje je u izričitoj suprotnosti s biskupovom voljom ne može biti crkvena liturgija.

2. POSLUŠNOST NORMAMA I POSLUŠNOST STVARI

- 2.1 Da bi liturgija bila slavlje konkretne zajednice vjernika i osobni čin pojedinog kršćanina, mora se učiniti korak od strogog propisanog liturzijskog slavlja i pukog odčitavanja tekstova k *samoodgovornom oblikovanju* liturgije.
- 2.2 Zahtjev za većim prostorom za slobodno oblikovanje liturgije nije znak sadašnje krize autoriteta, nego se temelji u stvarnoj prednosti čina koji vodi računa o životu pred činom koji samo vodi računa o normama.
- U bit same liturgije spadaju prvotni zakoni čina kao takvog: oni zahtijevaju da se vodi računa o *stvarnosti*.
 - Rubrike (liturzijska pravila) su kao pozitivne uredbе pravnog autoriteta sekundarni (drugotni) zakoni; oni iziskuju „*poslušnost normama*”.
 - Kada i budući da primarne (prvotne) zakone ne možemo uvijek neposredno spoznati, mora nam liturzijski čin biti olakšan drugotnim (pozitivnim) zakonima. Drugotnim zakonima postizemo sigurnost da nećemo pogriješiti. Uniformistički, tvrdoglavi rubricizam treba odbiti, budući da on sprečava autentično i istinski životno liturzijsko slavlje.

- 2.3 Poslušnost prema stvarnome stavlja odgovorne za liturgijsko slavlje pred *veće zahtjeve*.
 Prema „poslušnosti stvarnosti” mora svako liturgijsko slavlje biti u skladu
- s porukom Isusa Krista,
 - s tradicijom Crkve,
 - sa zahtjevima situacije (župa, prigoda)
 - sa zahtjevima oblika cjeline i njezinih dijelova,
 - sa zahtjevima funkcije cjeline i njezinih dijelova.
- 2.4 Omogućivanje većeg prostora za slobodno oblikovanje liturgije i pozivanje na poslušnost stvarnosti *pretpostavljaju* slijedeće:
- 2.4.1 *Spremnost* za „poslušnost stvarnosti” i zapostavljanje svojih vlastitih želja.
- 2.4.2 *Temeljna izobrazba* odgovornih za liturgiju. Ona traži
- uvid u-bit liturgije,
 - poznavanje pojedinih vrsta službe Božje,
 - poznavanje pojedinih glavnih dijelova,
 - poznavanje konkretne župske zajednice odn. grupe: njihov domet, njihovu sposobnost shvaćanja, sociološki sastav grupe itd.

3. RAZLOZI ZA STROGO SREĐIVANJE SLUŽBE BOŽJE

- 3.1 Bog hoće da se *sav svijet spasi*. Bog spasenje ostvaruje po Isusu Kristu i poklanja ga u milosti. Spasenje možemo postići samo u vjerničkoj poslušnosti Bogu, a nipošto sami. *Put do spasenja* otvorio nam je Bog u i po Isusu Kristu. Tim putem možemo ići samo nasljedujući Isusa Krista; ne možemo ga sami na svoju ruku odrediti.
- Crkva je kao zajednica vjernika prva primila dar spasenja i mora sama ići tim putem spasenja;
 - taj dar spasenja ona mora prenijeti drugima; drugima mora pokazati put spasenja. Ona sama ne raspolaže spasenjem.
- 3.2 *Cjelovitost naviještanja spasenja* zahtijeva sređivanje perikopa barem za velike blagdane i za već utvrđena vremena crkvene godine. Nedjelja je kao „Dan Gospodnji” tjedni spomen Uskrsa. Stoga nedjeljna liturgija nipošto ne smije izgubiti taj svoj „cilj”.
- 3.3 Liturgiju kao *crkveno bogoslužje* moramo osigurati od samovoljnih zahvata i „privatiziranja”.
- Vjernici imaju pravo sudjelovati u bogoslužju Crkve.
 - Dosadašnji klerikalizam na koji se svi žale i tuže ne smijemo zamijeniti „neoklerikalizmom” koji je još gori.
- 3.4 Liturgijsko slavljenje zahtijeva neki *raspoznajni znak* („identitetski znak”)
- vremenski: iz pokoljenja u pokoljenje,
 - prostorno: od župe do župe, od države do države,
 - individualno: od blagdana do blagdana, od godine do godine...

Princip crkvene godine pretpostavlja nadovezivanje na sjećanje proslavljenog blagdana.

- prepoznavanje perikope (trogodišnja raspodjela biblijskih čitanja),
- ponovna upotreba određenih pjesama,
- postojanost rijetkih posebnih oblika slavlja (Veliki tjedan, Tijelovo itd).

3.5 *Značaj zajedništva liturgije* zahtijeva

- obvezni temeljni red liturgijskog čina,
- obvezne tekstove za zajedničku molitvu,
- obvezne melodije za zajedničko pjevanje.

3.6 *Upotreba znakova i simbola* u liturgiji pretpostavlja stanovitu trajnost, inače ih ne možemo razumjeti.

Primjeri:

- boje i oblik misnog ruha,
- držanje tijela i geste,
- glazba i instrumenti,
- osobitosti zornog govora (npr. ikonografija).

3.7 *Pažnju i koncentraciju* onih koji bitno sudjeluju u liturgiji moguće je osigurati samo onda kada liturgijsko slavlje slijedi svoj uhodani temeljni tok. Uhodani i naviknuti tok omogućuje iščekivanje i spremnost. Neprestana iznenađenja sudionika u liturgiji zbunjuju.

Opomena: Kruto fiksirani obredi i obvezne riječi skrivaju uvijek u sebi opasnosti:

- opasnost krive teologije kulta (magija, magizam),
- opasnost brzog ili površnog obavljanja obreda bez duha (rutina).

4. RAZLOZI ZA SLOBODNO OBLIKOVANJE LITURGIJE

4.1 *Specifično novozavjetna situacija Crkve:*

Krist nas je izveo iz robovanja Starome savezu u slobodu djece Božje.

- Nije „obred” sam po sebi svet, nego vjernički narod Božji, koji se sabire u vjeri i želi nešto obavljati u ime Isusovo.
- Liturgiju moramo slaviti „u duhu i u istini” (Iv 4,20–24).

4.2 *Princip inkarnacije:*

4.2.1 Govor i djelovanje Isusovo bijahu uvjetovani poviješću te su poprimili biljeg naroda, kulture, mjesta i vremena u kojem je Isus živio. I osobne Isusove životne situacije su pri tome igrale veliku ulogu.

4.2.2 Crkva je dužna Isusovo djelo prenijeti svim narodima zemlje, iz pokoljenja u pokoljenje, sve do kraja povijesti svijeta. Značajka „hodočasničke Crkve” zahtijeva liturgiju koja je primjerena

- svakoj pojedinačnoj kulturnoj situaciji,
- svakoj pojedinačnoj vremenskoj situaciji,
- vlastitostima koje imaju ljudi što se sabiru na liturgijsko slavlje,
- životnoj situaciji Crkve.

- 4.3 Isusov uzor i njegova zapovijed obvezuju Crkvu da bude za ljude. I *liturgija je ustanovljena za ljude, a ne obratno*.
Samo u okvirima u kojima je moguće slobodno oblikovanje liturgije, može liturgijsko slavlje voditi računa o
- konkretnim prigodama župske zajednice i njezinih članova,
 - važnim potrebama javnosti ili pojedinih ljudi,
 - važnim događajima u životu društva.
- 4.4 Zahtjev za *subjektivno–osobnim obavljanjem* liturgijskog čina može se ostvariti samo u prostoru slobodnog i odgovornog oblikovanja liturgije.
- Spontanost formulacija i gesti su potrebni,
 - Držanje zajednice u budnosti i u pažnji zahtijeva promjenu.
- 4.5 Obzir prema *funkciji* cijelog slavlja i njezinih dijelova i smisaoni sastav *elementarnih oblika* moguć je često samo onda kad se može slobodno oblikovati. Primjeri:
- Glazba ili tišina umjesto recitacije, ako nije moguće izvesti glazbu,
 - Pojednostavljenje uvodnog čina mise.

S a ž e t a k: Nema idealnog na području napetosti između obveze i slobode. Ali postoji neko temeljno pravilo: „Onoliko obveze koliko je potrebno – onoliko slobode koliko je moguće!”